

Naslov članka/Article:

Pravica in odgovornost v okviru zgodnejšega razvijanja pismenosti, opredeljena v strateških dokumentih: analiza in kritični pogled

Rights and Responsibilities in the Context of Early Literacy Development as Defined in Strategic Documents: Analysis and Critical Perspective

Avtor/Author:

Dr. Katarina Grom

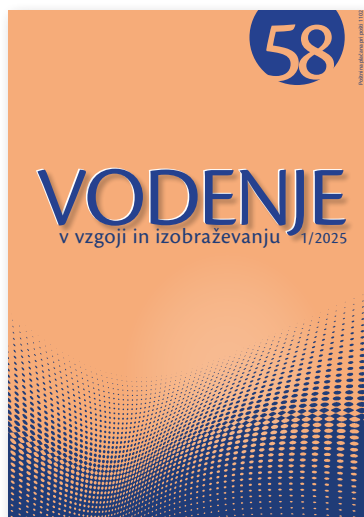
DOI:

<https://doi.org/10.59132/vviz/2025/1/24-46>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vodenje v vzgoji in izobraževanju 58 št. 1/2025, letnik 23

ISSN 1581-8225 (tiskana izdaja)

ISSN 2630-421x (spletna izdaja)

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2025

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vodenje-v-vzgoji-in-izobrazevanju/>

Pravica in odgovornost v okviru zgodnejšega razvijanja pismenosti, opredeljena v strateških dokumentih: analiza in kritični pogled

O avtorici

Dr. Katarina Grom je strokovnjakinja za razvijanje zgodnje in začetne pismenosti in učiteljica v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju.

grom.katarina@gmail.com

<https://doi.org/10.59132/vviz/2025/1/24-46>

Izvleček

Prispevek se osredotoča na pravice mlajših učencev do kakovostne pismenosti in na odgovornost vpetih deležnikov za razvijanje le-te v predšolskem in prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju v osnovni šoli. Raziskava preučuje smernice na področju razvijanja zgodnje pismenosti v dveh ključnih nacionalnih dokumentih, tj. v *Strategiji razvoja Slovenije 2030* in *Nacionalni strategiji za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. Pri tem smo uporabili kvalitativni empirični pristop z uporabo deskriptivne metode vsebinske analize dokumentov. Ugotavljamo, da dokumenta jasno opredeljujeta smernice za kakovostno udejanjanje pismenosti v zgodnejšem obdobju; nasprotno glede na dosežke slovenskih učencev na mednarodnih raziskavah PIRLS 2021 in PISA 2022 na področju bralne pismenosti ostaja vrzel med smernicami in njeno pedagoško implementacijo. Posledično smo za kakovostno uresničevanje smernic oblikovali teorem, ki opredeljuje vlogo vseh ključnih deležnikov z vidika pravic in odgovornosti v izobraževalnem polju, ter predstavili primer učinkovite pedagoške prakse, ki uspešno vpliva na dvig pismenosti v zgodnejšem šolskem obdobju.

Ključne besede: nacionalni strateški dokumenti, pedagoška praksa, PIRLS in PISA, pismenost, slovenščina

Rights and Responsibilities in the Context of Early Literacy Development as Defined in Strategic Documents: Analysis and Critical Perspective

Katarina Grom, PhD, expert in early literacy development and primary school teacher

Abstract

This paper focuses on the rights of young learners to quality literacy and the responsibility of involved stakeholders for its development in preschool and the first educational stage of primary school. The study examines the guidelines for early literacy development in two key national documents: the Slovenian Development Strategy 2030 and the National Strategy for the Development of Reading Literacy 2019–2030. A qualitative empirical approach was adopted through the method of descriptive content analysis of these documents. The findings indicate that both documents clearly define guidelines for the quality implementation of early literacy. However, in contrast to the performance of Slovenian students in the international PIRLS 2021 and PISA 2022 assessments in the field of reading literacy, a gap remains between the strategic guidelines and their educational implementation. Consequently, to ensure the effective implementation of these guidelines, we have developed a theorem that defines the role of all key stakeholders from the perspective of rights and responsibilities within the educational field. Additionally, we present an example of effective pedagogical practice that has successfully contributed to improving literacy in the early years of schooling.

Keywords: national strategic documents, pedagogical practice, PIRLS and PISA, literacy, Slovenian language

Uvod

Pismenost je temeljna človekova spretnost, ki jo začne graditi v zgodnjem življenjskem obdobju in je ključnega pomena za pridobivanje znanja. Pismena oseba se učinkoviteje sporazumeva, bolje razume kompleksnejše koncepte in lažje dosega visoko zastavljene cilje (UNESCO, 2022). Bralna pismenost vključuje branje, razumevanje in interpretiranje prebranega, analiziranje podatkov ter argumentiranje (*Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*, 2019), prav tako pa spodbuja analitične sposobnosti, zmožnosti reševanja problemov ter sposobnost kritičnega mišljenja (PISA 2022, 2023). Ta nabor pridobljenih spretnosti pomaga posamezniku pri kompleksnejših situacijah v zasebnem, poklicnem in družbenem življenju (*Strategija razvoja Slovenije 2030*, 2017). Uvodna izhodišča se nanašajo na cilj predstavljene raziskave, ki preučuje dva krovna slovenska nacionalna strateška dokumenta v povezavi z razvijanjem pismenosti v zgodnjem obdobju otrokovega življenja.

Teoretična izhodišča

V diskurzu o pismenosti razpravljamo o pravici vsakega posameznika do kakovostnega pridobivanja pismenosti in o odgovornosti vseh akterjev za njeno razvijanje, saj sta oba vidika v medsebojni sinergiji za uspešno doseganje zastavljenih ciljev (Hanemann, 2022). Za razumevanje konteksta naslovnega izhodišča smo opredelili pomen obeh terminov: *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2014) *pravico* opredeli kot nekaj, »kar je v skladu s človekovimi, družbenimi predstavami, pravili o (moralnih) vrednotah«, načeli ali predpisi, ki nekaj določajo. *Odgovornost* pa pojasnjuje (prav tam) kot nalogo ali obveznost za neko dejanje ter doda, da gre za odnos, pri katerem mora nekdo pojasnjevati ali utemeljevati svoje delo, lahko pa gre tudi za značilnost človeka, ki izpolnjuje določene norme ali zahteve. Iz tega sledi, da pravica in odgovornost ne moreta biti v izključujočem odnosu, temveč sta z vidika pismenosti nerazdružljiva in soodvisna koncepta.

Zgodnje razvijanje pismenosti je pomembno za kompleksnejše ravni pismenosti. Pri tem je pomembna *sociokulturna perspektiva*, ki se nanaša na vsakdanje življenje in delovno okolje, pri čemer je odgovornost usmerjena v odpravljanje razlik in neenakosti pri pismenosti vsakega posameznika (Education 2030, 2023; Kushki in Nassaji, 2024; Razfar in Gutierrez, 2013; Sorvik in Mork, 2015). Ta vidik je tesno povezan s *psihološko perspektivo*, ki izpostavlja pismenost kot zahteven kognitivni proces (Kushki in Nassaji,

2024; Purcell-Gates in drugi, 2016), na katerega vplivajo izkušnje in učne situacije (Dehaene, 2014). Kakovosten jezikovni razvoj gradi trdne temelje besedišča in razvija komunikacijske spretnosti, kar se odraža v spretnostih izražanja in razumevanja – to pa vpliva na zgodnje obdobje razvijanja pismenosti (Marjanovič Umek in drugi, 2020). Redno branje otroku vpliva na širjenje besedišča, izgradnjo splošnega znanja in razvitejše sposobnosti bralne razumevanja, kar je pomembno za učni napredek, ne glede na predmetno področje (Smith in drugi, 2021). Izpostavljenost bralnim vsebinam močno vpliva na fonološke procese, ki vplivajo na začetno učenje branja in pisanja (Burcu in Aktan Acar, 2013). Prednosti zgodnjega branja povezujemo s/z: psihološkimi koristmi, ki spodbujajo veselje do poslušanja branih gradiv in samostojnega poseganja po knjigah; krepitvijo radovednosti; razvijanjem domišljije in spodbujanjem pozitivnega odnosa do branja (Knaflič, 2009). Nasprotno so učenci, ki niso deležni zgodnjih bralnih spodbud ter načrtnega in sistematičnega razvijanja pismenosti, izpostavljeni razkorakom, ki se kažejo v bralnih in pisalnih vrzelih, kar vpliva na uspešnost pridobivanja znanja in učne dosežke (Grom, 2023c). *Perspektiva družbene odgovornosti* se nanaša na oblikovalce politik pri snovanju in uresničevanju učinkovitih programov za spodbujanje in razvijanje pismenosti, pri čemer morajo oblikovana izhodišča vključevati zagotavljanje finančnih virov, usposabljanje kadrov, oblikovanje primernih izobraževalnih programov in ozaveščanje družbe o pomenu pismenosti (*Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*, 2019; *Strategija razvoja Slovenije 2030*, 2017). Resorna ministrstva (tj. šolsko, za digitalizacijo, za enake možnosti, finančno) morajo zagotavljati kakovostne izobraževalne programe od zgodnjega otroštva, kar vpliva na zmanjševanje razlik med posamezniki na področju izobraževanja, socialno enakost in zmanjševanje ekonomskih razlik. *Perspektivo osebne odgovornosti* za razvijanje pismenosti otrok v zgodnejšem obdobju opredeljuje v kontekstu vključevanja staršev. Ti imajo ključno vlogo pri udejanjanju porajajoče in družinske pismenosti, kar se nanaša na vsakodnevno branje otroku in z otrokom, zagotavljanje dostopa do knjig, ustvarjanje bogatega jezikovnega okolja, spodbujanje pozitivnega odnosa do branja ter razvijanje kulture vseživljenjskega učenja (Knaflič, 2009; *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*, 2019).

Raziskovalni problem

Izobraževanje je po svoji naravi usmerjeno v prihodnost, saj pripravlja posameznike v sodobnem svetu za prihodnje potrebe. Da bi lahko zadostili tovrstnim zahtevam, moramo imeti oblikovane izobraževalne smernice

s transformacijskim potencialom, ki bodo odgovarjale na izzive trajnostne prihodnosti. Glavni parameter našega raziskovalnega zanimanja so dosežki na področju bralne pismenosti v mednarodnih raziskavah PIRLS 2021 (2023) in PISA 2022 (2023), s katerimi v Sloveniji ne moremo biti zadovoljni, saj zaostajanje v bralno-pisalnem procesu razumemo kot vrzel, ki se stopnjuje ter se zrcali v vedno večjem razkoraku v kasnejših letih izobraževanja. Da bi izboljšali trenutne rezultate, so potrebna strateška izhodišča, ki vplivajo na vse akterje, povezane s pismenostjo. S predstavljenega vidika v dostopni slovenski literaturi nimamo raziskave, ki bi analizirala strateške dokumente v kontekstu usmeritev na področju razvijanja zgodnje pismenosti (v naši raziskavi: predšolsko obdobje in prvo vzgojno-izobraževalno obdobje v osnovni šoli). Temeljni namen pričujoče raziskave je analizirati smernice dveh strateških dokumentov v povezavi z zgodnjim razvijanjem pismenosti ter izsledke uporabiti za razpravo o implementiranju izhodišč v izobraževalno polje.

Cilj raziskave

V raziskavi nas je zanimalo, kako nacionalna strateška dokumenta, tj. *Strategije razvoja Slovenije 2030* (2017) in *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (2019), v okviru (bralne) pismenosti vključujeta usmeritve za zgodnjo pismenost z vidika kategorij: (i) časa in snovalca z nagovorjenim deležnikom, (ii) namena, (iii) definicije, (iv) usmeritev in (v) merjenja dosežkov.

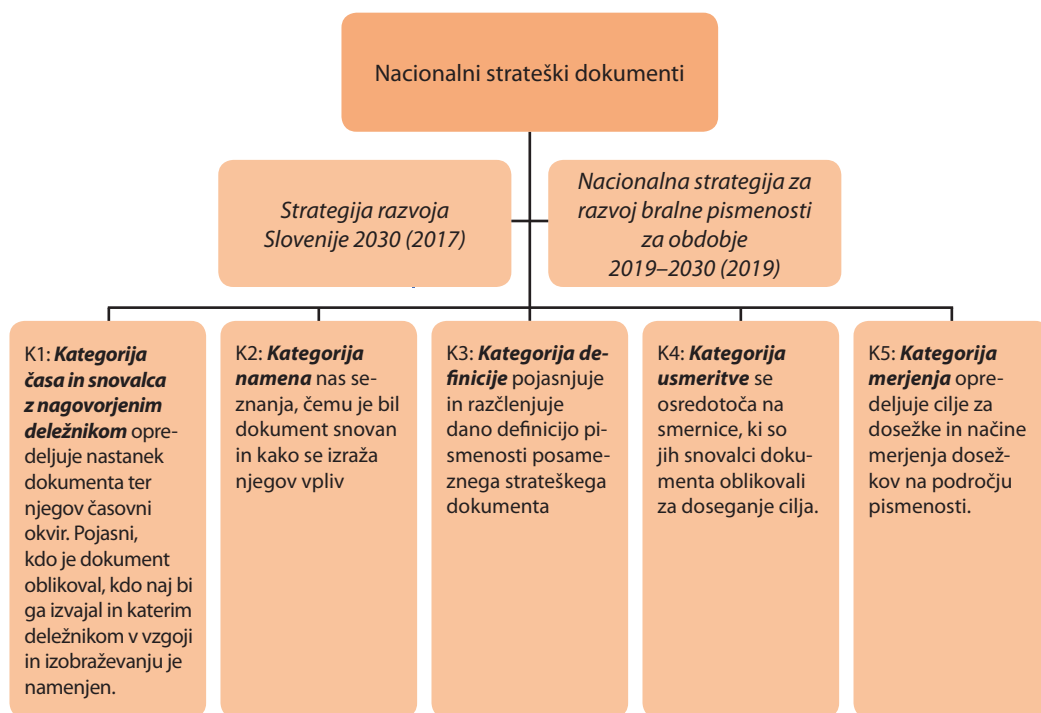
Metoda in raziskovalni pristop

V raziskavi je bil uporabljen kvalitativni empirični pristop. Za pridobitev deskriptivnih podatkov smo uporabili metodo vsebinske analize dokumentov, pri čemer smo primerjalno preučevali dva nacionalna strateška dokumenta, tj. *Strategijo razvoja Slovenije do 2030* (2017) in *Nacionalno strategijo za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (2019). Analiza dokumentov je temeljila na dokumentih, ki so že obstajali (Vogrinc, 2008) in niso nastali za potrebe raziskave, temveč so bili oblikovani kot ukrepi izobraževalne politike za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju. Izbrana dokumenta umeščamo med razvojno-strateške dokumente Republike Slovenije, ki podajata usmeritve za uspešno razvijanje pismenosti. Empirično gradivo z vidika dostopnosti ni vsebovalo časovne, prostorske ali finančne omejitve.

Identifikacija temeljnih kategorij

Za transparenten prikaz podatkov in jasno predstavitev rezultatov smo oblikovali pet kategorij, ki se nanašajo na predpostavke, da imajo utemeljeno performativno vrednost in da oblikovane kategorije lahko vodijo do rezultata (Kogut in Ragin, 2006).

Shema 1: Shematski prikaz kategorij za preučevanje smernic zgodnje pismenosti, opredeljenih v preučevanih strateških dokumentih.

Avtor: Katarina Grom

Rezultati in analiza

Rezultate z analizo podajamo primerjalno za oba preučevana dokumenta glede na posamezno kategorijo. Najprej so predstavljeni rezultati za *Strategijo razvoja Slovenije 2030* (2017) (v nadaljevanju *Strategija Slovenije*), temu pa sledijo rezultati *Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (2019) (v nadaljevanju *Nacionalna strategija BP*). Rezultatom obeh strateških dokumentov sledi primerjalna analiza.

Kategorija časa, snovalca, izvajalca in nagovorjenega deležnika

Preučevani dokument *Strategija razvoja* je nastal kot pregled globalnih gibanj treh večjih organizacij: Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), Evropske komisije in Svetovne banke, ter drugih relevantnih institucij, pri čemer je bila *Strategija razvoja Slovenije* (2005) podlaga za snovanje sedanjega dokumenta. Zasnovana je bila leta 2017 in je nastala v okviru prizadevanj globalnega razvojnega načrta Agende za trajnostni razvoj do leta 2030 (OZN, 2022), ki je bila sprejeta v okviru Organizacije združenih narodov. Pri pripravi so sodelovali posamezniki iz različnih državnih resorjev. Izvajala naj bi se s pomočjo izobraževalnih institucij in vpetih resornih ministrstev za izobraževanje, kulturo, zdravje, družinske zadeve ter drugih neobhodno potrebnih ministrstev (npr. finančnega). Z vidika vzgoje in izobraževanja služi vsem vključenim deležnikom za izboljšanje izobraževalnih priložnosti, v kar je vključena tudi pismenost – predmet preučevanja naše raziskave.

Pod okriljem Ministrstva za vzgojo in izobraževanje v Republiki Sloveniji je nastala prva zasnova *Nacionalne strategije BP*. Drugič je bila objavljena leta 2023 z oblikovno preobleko, ne pa tudi vsebinsko, pod okriljem Ministrstva za vzgojo in izobraževanje Republike Slovenije ter Zavoda Republike Slovenije za šolstvo. Prva zasnova, ki je predmet našega raziskovanja, se nanaša na časovni okvir od leta 2019 do leta 2030, druga različica izdaje pa opredeljuje izvedljivost od leta 2023 do leta 2030. Dokument so snovali strokovnjaki iz različnih institucij (predstavniki fakultet, raziskovalci, predstavniki vladnih resorjev, javnih zavodov, knjižnic ter praktiki). *Nacionalna strategija BP* za uresničevanje vizije nagovarja različne izobraževalne akterje na vseh ravneh izobraževanja, ki vplivajo na razvijanje pismenosti in nosijo odgovornost zanjo. Namenjena je strokovnim delavcem, ki delajo z najmlajšimi otroki, in tudi tistim, ki delajo z odraslimi.

Izhodišča za snovanje *Strategije Slovenije* so mednarodne smernice (i) globalnih ekonomsko-finančnih gibanj ter (ii) Evropske komisije, medtem ko izhodišča *Nacionalne strategije BP* izhajajo iz priporočil Sveta Evropske unije za izobraževanje, saj zastavljeni cilj zmanjšanja deleža slabše pismenih učencev in učenk za 15 % do leta 2020 ni bil dosežen in tako ostaja izziv do leta 2030 (Evropska komisija, 2017). *Nacionalna strategija BP* svojo posodobitev utemeljuje na podlagi dosežkov mednarodnih raziskav PIRLS, PISA in PI-AAC. *Strategija Slovenije* je bila zasnovana dve leti pred *Nacionalno strategijo BP*. Časovno razliko snovanja dokumenta pripisujemo njenemu namenu, saj je prvi dokument podlaga za oblikovanje drugega in ga razumemo v nadrednem odnosu. V okviru izvajanja in uresničevanja smernic se oba dokumenta

Preglednica 1: Opredelitev časa, snovalca, izvajalca in nagovorjenega deležnika

OBDOBJE	SNOVALEC	IZVAJALEC	DELEŽNIK	
S	2017–2030 13 let	Vlada RS - Ministrstvo za finance - Služba Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko - Vlada RS za makroekonomske analize in razvoj Dodatne podatke prispeval: - Statistični urad RS Sodelujoči: - Desetine strokovnjakov - Stotine posameznikov - Dokument uredilo šest oseb	- Posredne ali neposredne izobraževalne institucije - Vpeta resorska ministrstva za izobraževanje, kulturo, družinske zadeve in zdravje ter druga ministrstva, npr. finančno.	Za vse prebivalke in prebivalce Slovenije
	Prva zasnova 2019–2030 11 let	- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje Sodelujoči: 24 strokovnjakov iz različnih institucij - Dokument uredila ena oseba	- Izobraževalne institucije - Vzgojna in druga resorska ministrstva - Vzgojitelji - Učitelji - Predavatelji - Izobraževalci, ki vplivajo na razvijanje pismenosti in nosijo odgovornost zanjo	- Predšolski otroci - Učenci - Dijaki - Študenti - Odrasli
NS	Druga zasnova 2023–2030 7 let	- Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje - Zavod RS za šolstvo		

S = Strategija razvoja Slovenije 2030 (2017); NS = Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030 (2019); Avtor: Katarina Grom

osredotočata na Ministrstvo za izobraževanje ter druga resorna ministrstva, dodatno pa vključujeta institucije, ki so kakorkoli povezane s pismenostjo.

Oba strateška dokumenta vključujeta zgodnjo pismenost pri izvajalcih in deležnikih. Noben od preučevanih dokumentov eksplicitno ne nagovori ravnateljev izobraževalnih institucij, ki nosijo odločevalno vlogo in temeljno odgovornost pri vpeljevanju smernic v izobraževalno polje.

Kategorija namena

Strategija Slovenije je bila zasnovana z namenom izboljševanja priložnosti prebivalcem in prebivalkam Slovenije za izobraževanje in ustvarjanje, pri čemer je poudarek na razvijanju pismenosti, ki pomembno vpliva na učne dosežke, ti pa so neposredno povezani s kakovostnejšim življenjem in delom. Svojo namero želi *Strategija Slovenije* uresničiti s kakovostnim izobraževanjem, ki se navezuje na vseživljenjsko učenje in razvijanje vseh vrst pismenosti. Zmanjšati želi vrzeli na področju digitalne pismenosti, s katero naj bi povečala uporabo najnovejših tehnologij. Krepiti želi ustvarjalnost, inovativnost in kritično razmišljanje prebivalcev, kar bi krepilo razvoj znanosti. Da bi *Strategija Slovenije* dosegla svoj namen, je nujno potrebna odgovornost vseh naslovljenih deležnikov.

Nacionalna strategija BP želi s svojim namenom vplivati na bralno kulturo državljanov že v najzgodnejšem otrokovem razvoju, kjer naj bi se udeležala družinska pismenost, povečalo pa naj bi se tudi pristočno branje. Posebno pozornost namenja zgodnji pismenosti s primerno didaktično podporo. Da bi krepili različne pismenosti, se osredinja na razvijanje bralne pismenosti, kar je temelj vsem ostalim pismenostim. Za višje razvito pismenost uporabnikov izpostavi nujnost dodatnih izobraževanj za kakovostno usposabljanje kadra, sodelovanje s knjižnicami, ki omogočajo dostopnost do bralnih gradiv, oblikovanje učnih gradiv in povezovanje različnih deležnikov.

Glavni namen obeh strateških dokumentov je usmerjenost k doslednemu, učinkovitemu in odgovornemu uresničevanju načrtanih smernic, da bi imeli vsi državljani naše družbe kakovostnejše življenje. Opazne so izhodiščne razlike, saj *Strategija Slovenije* izobraževalno polje zajame obsežno, pri čemer je bralna pismenost le ena izmed mnogih postavk, *Nacionalna strategija BP* pa se nanjo osredotoča ozko, saj je osnova vsem ostalim pismenostim. Pri zgodnji pismenosti izpostavi didaktično podporo. Obe strategiji se zavzemata za uvrščanje dosežkov v zgornjo četrtino držav EU. Oba dokumenta podata predloge za uresničevanje namena in z napotki usmerjata izobraževalce k dovršenemu in učinkovitejšemu delovanju.

Oba strateška dokumenta glede na zgodnjo pismenost ustrezno opredelujeta namen. V *Nacionalni strategiji BP* sta posebej poudarjena družinsko branje in razvijanje zgodnje pismenosti z didaktično podporo. Snovalci so predlagali način uresničevanja namena, izpostavili njegov vpliv in pridobitev za vsakega posameznika.

Preglednica 2: Opredelitev namena strateških dokumentov in njihov vpliv

NAMEN		AKCIJSKA POBUDA		PRIDOBIMO	
S	- Boljše življenje vseh prebivalcev - Globalni razvoj, ki vključuje trajnostni razvoj - Izboljšanje priložnosti za izobraževanje in ustvarjanje - Spoprijemanje s spremembami, negotovostmi in izzivi - Pridobivanje znanja in spretnosti za kakovostno življenje in delo - Visoki dosežki na področju pismenosti	- S kakovostnim izobraževanjem - Z izboljševanjem vseh vrst pismenosti - Z zmanjševanjem digitalne vrzeli - Z uporabo najnovejših tehnologij - Z vseživljenjskim učenjem - S krepitevijo ustvarjalnosti, inovativnosti in kritičnega razmišljanja - S spodbujanjem razvoja znanosti - S krepitevijo odgovornosti	- Uporabnejše znanje - Trajnejše znanje		
	NS	- Razvijanje bralne kulture z uporabo različnih bralnih gradiv - Ozaveščanje o pomenu družinskega branja - Spodbujanje branja v prostem času - Ozaveščanje o pomenu razvijanja zgodnje pismenosti s podporo didaktičnih iger - Razvijanje BP, ki je temelj vsem drugim pismenostim - Uporaba različnih bralnih strategij - Sodelovanje s knjižnicami in kulturnimi ustanovami - Načrtovano in sistemsko spodbujanje dosežkov na področju BP	- S promocijo pomena visoko razvite BP - Z dodatnimi izobraževanji in usposabljanji kadra - Z mreženjem različnih deležnikov - Z različnimi programi - Z učnimi gradivi - Z dostopnostjo do bralnih gradiv		
VPLIV 1		VPLIV 2		VPLIV 3	
S in NS	- Ustvarjalna osebnost - Uspešno poklicno življenje - Uspešno družbeno življenje	- Boljša gospodarska situacija - Trajnostno ozaveščena družba	Visoko razvita socialna struktura prebivalstva		

S = Strategija razvoja Slovenije 2030 (2017); NS = Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030 (2019), BP = bralna pismenost, EU = Evropska unija;
 Avtor: Katarina Grom

OSREDNJI CILJ:
Kakovostno življenje za vse

Kategorija definicije

Strategija Slovenije se v okviru definicije bralne pismenosti navezuje na mednarodno raziskavo PISA 2022 (2023), ki jo definira kot »razumevanje, uporabo, razmišljanje o napisanem besedilu ter zavzetost branja besedila, kar bralcu omogoča doseganje postavljenih ciljev, razvijanje lastnega znanja, spretnosti in potencialov ter aktivno sodelovanje v družbi« (PISA 2022, 2023, str. 46).

Nacionalna strategija BP opredeljuje izhodiščno definicijo bralne pismenosti kot »stalno razvijajoča se zmožnost posameznika in posameznice za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij. Ta zmožnost vključuje razvite bralne veščine, (kritično) razumevanje prebranega in bralno kulturo (pojmovanje branja kot vrednote in motiviranost za branje). Zato je temelj vseh drugih pismenosti in je ključna za razvijanje posameznikovih in posamezničnih sposobnosti ter njuno uspešno sodelovanje v družbi« (*Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*, 2019, str. 3).

Preglednica 3: Opredelitev temeljnih definicij bralne pismenosti

DEFINICIJA	TEMELJNA IZHODIŠČA	DODATNA POJASNILA
S	• Opredelitev bralne pismenosti • Izhaja iz PISE	• Razumevanje • Uporaba • Razmišljanje o besedilu • Razvijanje lastnega znanja, spretnosti in potencialov • Aktivno sodelovanje v družbi
NS	• Opredelitev bralne pismenosti	• Razvita pismenost za aktivno in uspešno udejanjanje v družbi • Bralna pismenost je temeljna postavka vsem ostalim pismenostim, npr. matematični, naravoslovni, informacijski, finančni itn. • Boljše razumevanje in reševanje problemov • Boljša funkcionalna pismenost za učinkovitejše delovanje posameznika

S = *Strategija razvoja Slovenije 2030* (2017); NS = *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (2019); Avtor: Katarina Grom

Oba strateška dokumenta se osredinjata na bralno pismenost. Za nobeno od definicij ni dovolj le izurjena tehnika branja, temveč mora posameznik znati (i) v besedilu poiskati, primerjati in povezovati ustrezne informacije, (ii) izkazati razumevanje prebranega, tudi v prikritih in posrednih informacijah, ki jih pridobi s sklepanjem, (iii) besedilo ovrednotiti in (iv) o besedilu (kritično) razmišljati, kar je še posebej pomembno pri digitalnih besedilih, ko mora bralec ločiti resnično informacijo od neresnične. *Nacionalna strategija BP* izpostavi, da je bralna pismenost temeljna postavka vsem ostalim pismenostim, npr. matematični, naravoslovni, informacijski, finančni itn., in se navezuje na zmožnost razumevanja in reševanja problemov v zvezi s pisnimi informacijami. Izpostavljena je funkcionalna pismenost, ki je pomembna za učinkovito delovanje vsakega posameznika v družbi. *Nacionalna strategija BP* bralno pismenost povezuje z drugimi sporazumevalnimi področji, tj. s poslušanjem, govorjenjem in pisanjem, a se najbolj osredinja na bralne aktivnosti, pisanje pa vključuje kot odziv na prebrano besedilo.

Učenje branja in pisanja je zahteven kognitivni proces v zgodnjem obdobju razvijanja pismenosti (Pečjak, 2012), a definiciji obeh strateških dokumentov temu ne namenjata posebne pozornosti, saj zgodnji razvoj tega področja razumeta kot predstopnjo za nadaljnje razvijanje pismenosti. Po začetnem procesu učenja branja in pisanja so v obeh temeljnih definicijah vključeni elementi za razvijanje bralne pismenosti.

Kategorija usmeritve

Strategija Slovenije za doseganje usmeritev izpostavlja pomen učenja skozi vse življenje, v katero so vpeti ustvarjalnost, inovativnost in kritično mišljenje. Vplivati želi na izboljšanje vseh vrst pismenosti, še posebej pa želi zmanjšati vrzeli digitalne pismenosti. Za doseganje načrtanih usmeritev nagovarja opredeljene nosilce h krepitvi povezovanja, sodelovanja in odgovornosti.

Nacionalna strategija BP za doseganje usmeritev poudarja pomen bralne pismenosti ter nagovarja k njeni promociji. V ospredje postavlja velika pričakovanja za vsakega posameznika. Za boljše doseganje znanja nagovarja vse akterje k strokovni odličnosti in odgovornosti. Pri tem poziva k doslednemu upoštevanju usmeritev, morebitnemu ukrepanju ob odstopanjih in prilaganju novim izzivom.

Oba strateška dokumenta za doseganje svojih usmeritev poudarjata pomen (bralne) pismenosti, ki je vodilo uspešnega učenja na vseh ravneh izobraževanja in je prepoznana kot ključna kompetenca kakovostne šole (Grom, 2023a). Bralna pismenost bi morala biti umeščena v vsa izobraževalna področja v vseh

Preglednica 4: Priporočila za doseganje usmeritev

DOSEGANJE USMERITEV	NOSILCI ODGOVORNOSTI	APEL
S • Globalno vseživljenjsko učenje na vseh ravneh • Kakovostno izobraževanje • Krepitev ustvarjalnosti, inovativnosti, kritičnega razmišljanja • Krepitev odgovornosti • Izboljšanje vseh vrst pismenosti • Zmanjševanje digitalne vrzeli • Uporaba najnovejših tehnologij • Spodbujanje razvoja znanosti	• Vlada RS s pripadajočimi resorskimi ministrstvi	• Povezovanje • Sodelovanje
NS • Ozaveščanje o pomenu BP in njena promocija • Celostni pristop • Dostopnost, enakopravnost in pravičnost • Individualizacija in personalizacija • Strokovna odličnost in odgovornost • Kultura velikih pričakovanj in dosežkov Moč znanja	• Vlada RS • Ministrstva • Mediji • Lokalna skupnost • Strokovni delavci • Delodajalci • Starši • Vsak posameznik	

S = *Strategija razvoja Slovenije 2030* (2017); NS = *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (2019); BP = bralna pismenost; RS = Republika Slovenija; Avtor: Katarina Grom

starostnih obdobjih z vertikalnim in horizontalnim povezovanjem (prim. Saksida, 2016). *Nacionalna strategija BP* v okviru celostnega pristopa doseganje usmeritev prepleta s formalnim, neformalnim in priložnostnim učenjem. *Strategija Slovenije* posebno pozornost namenja razvijanju digitalne pismenosti, ki se povezuje z uporabo najnovejših tehnologij za potrebe življenja in poklicnega delovanja vseh prebivalcev (PIAAC 2016, 2016). Ustrezno doseganje usmeritev je odgovornost Vlade Republike Slovenije, ki mora zagotavljati povezovanje in sodelovanje z resornimi ministrstvi, in vseh posameznikov. Odgovornost doseganja usmeritev *Nacionalna strategija BP* postavi v kontekst doslednega upoštevanja usmeritev, ukrepanja ob odstopanjih ter stalnega prilagajanja izzivom.

Snovalci obeh dokumentov so smiselno oblikovali priporočila za doseganje smernic na področju razvijanja zgodnje pismenosti. Izpostavili so celostni

pristop, individualizacijo ter strokovno odličnost in odgovornost v kontekstu kakovostnega izobraževanja, ki vključuje visoka pričakovanja. Da bi načrtane usmeritve tudi uresničili in da bi zaživele v praksi, so kot nosilce odgovornosti opredelili vse deležnike družbe.

Kategorija merjena

Strategija Slovenije se za merjenje uspešnosti na področju bralne pismenosti osredotoča na primerljivost dosežkov v mednarodni raziskavi PISA, pri čemer si je za ciljno vrednost do leta 2030 zadala uvrstitev v zgornjo četrtino držav Evropske unije.

Snovalci *Nacionalne Strategije BP* se zavzemajo za sistemsko zunanje preverjanje in ocenjevanje bralne pismenosti na prehodih iz enega vzgojno-izobraževalnega obdobja v drugo ter z ene stopnje izobraževanja na drugo.

Preglednica 5: Oblikovanje smernic za merjenje dosežkov

OPREDELITEV DOSEŽKOV		MERJENJE DOSEŽKOV
S	Uvrstitev v zgornjo četrtino držav EU do leta 2030	PISA
NS	Ravnih pismenosti po posameznih starostnih obdobjih: • Predšolsko obdobje (0–6 let) • Osnovnošolsko obdobje (6–15 let) • Srednješolsko obdobje (15–19 let) • Višje- in visokošolsko obdobje (19 let in več) • Obdobje odraslosti	Sistemsko preverjanje in ocenjevanje ravni bralne pismenosti na prehodih iz enega vzgojno-izobraževalnega obdobja v drugo ter z ene stopnje izobraževanja na drugo Ukrepanje ob odstopanjih

S = *Strategija razvoja Slovenije 2030* (2017); NS = *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (2019); Avtor: Katarina Grom

Dosežki bralne pismenosti slovenskih učencev in učenk v mednarodni raziskavi PIRLS 2021 (2023) in PISA 2022 (2023) so v primerjavi s prejšnjimi leti padajoči, pri čemer beležimo podpovprečne rezultate med državami OECD. Negativen trend dosežkov je pod ciljno vrednostjo *Strategije Slovenije*, ki si je zadala uvrstitev v zgornjo četrtino držav Evropske unije do leta 2030. Urad za razvoj in kakovost izobraževanja na Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje v Sloveniji je izrazil nezadovoljstvo z dosežki PIRLS 2021 ter za izboljšavo ciljne vrednosti dosežkov pozval vse deležnike k doslednemu in odgovornemu upoštevanju načrtanih smernic.

Na področju zgodnje pismenosti, v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju, novela zakona o osnovni šoli omogoča sistemsko preverjanje bralne pismenosti na prehodu iz prvega v drugo izobraževalno obdobje. Dosežke bralne pismenosti lahko spremljamo tudi s pomočjo mednarodnih raziskav PIRLS in PISA.

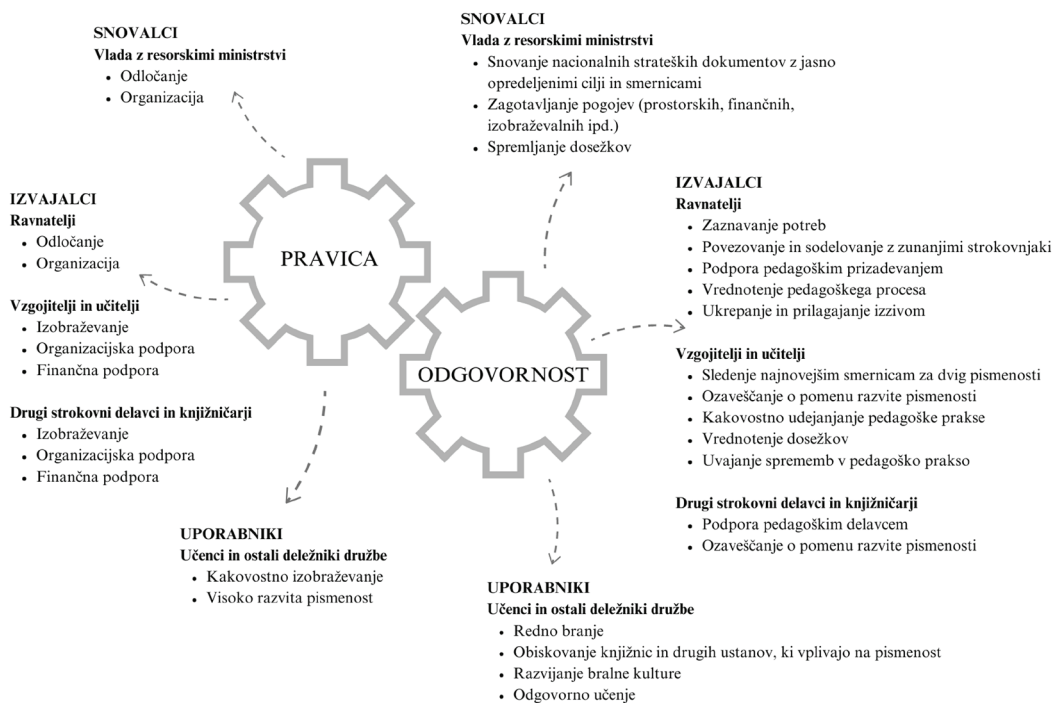
Diskusija

Predstavljeni raziskavi PIRLS 2021 (2023) in PISA 2022 (2023) zaradi slabših mednarodnih rezultatov na področju bralne pismenosti odpirata aktualno vprašanje o primerni zasnovi smernic za razvijanje (bralne) pismenosti v slovenskih nacionalnih strateških dokumentih; v pričujoči raziskavi smo se osredotočili na zgodnjo pismenost – predšolsko obdobje in prvo vzgojno-izobraževalno obdobje v osnovni šoli. Glede na zastavljeni cilj raziskave smo ugotovili, da imamo koherentno opredeljene razloge za nastanek obeh strateških dokumentov, saj izpostavljata visoko razvito (bralno) pismenost, za katero so odgovorni vsi deležniki naše družbe.

Za boljši vpogled in razumevanje analiziranih rezultatov raziskave, povezanih z zgodnjim razvijanjem in udejanjanjem (bralne) pismenosti, smo oblikovali *Teorem neločljivosti pravic in odgovornosti v izobraževalnem polju na področju pismenosti* (Shema 2), ki se osredotoča na tri ključne deležnike: snovalce, izvajalce in uporabnike.

Snovalci imajo na podlagi mednarodnih smernic pravico do oblikovanja nacionalnih dokumentov, kjer podajajo smernice z jasno določenimi cilji za sodobne potrebe družbe. Vlada RS si je s pripadajočimi ministrstvi pri oblikovanju *Strategije Slovenije* na izobraževalnem polju med drugim zadala cilj visokih dosežkov na področju (bralne) pismenosti, ki naj bi segal v zgornjo četrtino držav Evropske unije. Snovalci obeh strategij so razvito (bralno) pismenost prepoznali kot temelj družbenega napredka, le da jo *Strategija Slovenije* opredeli krovno in splošno, *Nacionalna strategija BP* pa jo vsebinsko razčleni po posameznih starostnih obdobjih in tako udejanji svojo odgovornost. Snovalci smernic so izobraževalni sistem prepoznali kot največji transformacijski potencial, ki lahko začrtani cilj uresniči s kakovostnim izobraževanjem po vertikalni in horizontalni, začeniši z njenim udejanjanjem v predšolskem obdobju, šolskem obdobju ter vse do obdobja odraslosti, ki se nanaša na vseživljenjsko učenje. Dodatno so snovalci nacionalnih smernic uresničili svojo odgovornost z oblikovanjem pobud, ki se nanašajo na promocijo pomena visoko razvite (bralne) pismenosti, na razvijanje bralne kulture, ki pripomore k večjemu poseganju po bralnih gradivih, posebno pozornost so namenili oblikovanju

Schema 2: Teorem neločljivosti pravic in odgovornosti v izobraževalnem polju na področju pismenosti

Avtor: Katarina Grom

različnih programov, ki v okviru dodatnih izobraževanj in usposabljanj pedagoškega kadra pripomorejo k dvigu pismenosti, spodbujanju knjižnic, da omogočijo večjo dostopnost do bralnih gradiv, pozabili pa niso niti na podporo učnim gradivom, ki jih potrebujejo tako uporabniki kot izvajalci. Da bi realizirali podane smernice, mora Vlada RS z vso odgovornostjo zagotavljati pogoje za njeno uresničevanje. To se navezuje na zagotavljanje finančnih virov, ki izvajalcem omogočajo konstantno in kakovostno izobraževanje s krepitvijo pedagoške odgovornosti, pri čemer naj bi se izražala strokovna odličnost, ki je usmerjena k visokim pričakovanjem in dosežkom. Dodatni finančni viri pripomorejo k zagotavljanju ustreznih učnih gradiv za uporabnike ter strokovnih gradiv s pripadajočimi didaktičnimi pripomočki, ki jih izvajalci potrebujejo za učinkovito pedagoško prakso. Vidnejša podpora nacionalnim strateškim dokumentom so v izobraževalnem sistemu kurikularne zasnove, ki postavljajo nivo zahtevnosti dosežene ravni pismenosti glede na posamezno starostno obdobje. Pri tem so temeljnega pomena strategije, postopki in metode zgodnjega in začetnega razvijanja (bralne) pismenosti (Grom, 2023c), ki naj bi bili v skladu z najnovejšimi spoznanji raziskovalcev. Posebno odgovornost so

snovalci izkazali v oblikovanju cilja, ki se nanaša na sistemsko spremljanje dosežkov (bralne) pismenosti na nacionalnem nivoju po posameznih vzgojno-izobraževalnih obdobjih, kar nudi povratno informacijo učencem in njihovim staršem, vzgojno-izobraževalni ustanovi in njenim izvajalcem ter državi kot snovalki smernic. Povratna informacija ob nizkih dosežkih nudi izvajalcem priložnosti za ukrepanje in prilagajanje. Dodatno je Slovenija v okviru OECD že več let zavezana k spremljanju dosežkov na področju (bralne) pismenosti tudi na mednarodni ravni, npr. PRILS, PISA, PIAAC, kar ji daje vpogled v primerljivost dosežkov z drugimi državami in možnost njihove analize. Strateški dokumenti jasno izpostavijo nujnost ukrepanja, kadar so zaznana odstopanja, a odločitve o ustreznih ukrepih prepušča avtonomijo izvajalcem, pri tem pa ostaja odprto vprašanje, ali je takšna avtonomija na podlagi nizkih rezultatov upravičena. Na podlagi zadnjih dosežkov PIRLS 2021 in PISA 2022 ostaja odprto vprašanje o ustreznih ukrepih Vlade RS ali resorskega ministrstva, kadar izvajalci ne udeležajo načrtanih smernic. Dodatno je ob tem potrebna analiza ustreznega zagotavljanja finančnih virov, ki so jih deležni izvajalci za udeležanje smernic, saj ni dovolj, da imamo smernice, ki govorijo o bogatem književnem okolju, finančnih virov, ki bi omogočali bogate razredne knjižnice, pa ni dovolj ali pa na ravni institucij niso ustrezno razporejeni.

Med *izvajalce* pedagoške prakse na področju razvijanja pismenosti uvrščamo vzgojitelje, učitelje, druge strokovne delavce in knjižničarje, ki imajo pravico do izobraževanj z najnovejšimi smernicami, pristopi in sodobnimi poučevalnimi metodami ter nosijo odgovornost za kakovostno strokovno poučevanje (bralne) pismenosti. Svet Evrope je pod vodstvom komisarke za izobraževanje Androullo Vassiliou (*Poučevanje branja v Evropi*, 2011) že pred časom opozoril na pomen bralne pismenosti in si za cilj zadal zmanjšanje števila petnajstletnikov s slabimi bralnimi dosežki, a cilj ni bil dosežen, zato je Svet Evrope pozval države članice Evropske unije k aktivnemu sodelovanju in uresničevanju načrtanega cilja. Evropska komisija je s pomočjo omrežja Eurydice naredila primerjalne analize, s katerimi je ugotavljala dejavnike, ki vplivajo na razvijanje bralne pismenosti. Izpostavila je vpliv izobrazbe in dodatnih izobraževanj, ki jih izvajalci opravijo po formalnem izobraževanju. Primerljive rezultate najdemo tudi v slovenski raziskavi (Grom, 2023b), saj učitelji zaznavajo šibko podporo s strani delodajalcev na področju izobraževanja o razvijanju pismenosti ter imajo na voljo premalo didaktične podpore za izvajanje sodobnih poučevalnih pristopov. Izsledki raziskave (prav tam) so skladni tudi z revizijskim poročilom Računskega sodišča *Bralna pismenost otrok v Republiki Sloveniji* (2020), ki v številnih priporočilih med drugim narekuje opolnomočenje ravnateljev, vzgojiteljev, učiteljev, drugih strokovnih delavcev in knjižničarjev. Priporočila

Računskega sodišča izpostavljajo krepitev sodelovanja na področju prenosa dobrih praks v izobraževalni sistem, s čimer bi uresničili načrtane cilje tako na nacionalni kot mednarodni ravni. Zadnji dosežki raziskav PIRLS 2021 in PISA 2022 v slovenskem prostoru kažejo na razkorak med strateškimi smernicami in vlogo izvajalcev, ki bi morali izkazati večjo strokovno odličnost in odgovornost za udeležanje načrtanih ciljev. Pedagoški inštitut kot izvajalec mednarodnih raziskav svojo vlogo odgovorno in strokovno udeležanja z objavami raziskovalnih rezultatov ter s pomočjo poročil opozarja na aktualne probleme, nima pa odločevalne ali izvršilne funkcije za udeležanje sprememb (Žagar, 2023). Za zmanjšanje vrzeli med smernicami ter dosežki na področju (bralne) pismenosti bi morali vzpostaviti vertikalno mreženje med snovalci edukacijskih politik in raziskovalci, pri čemer bi bilo pričakovano, da snovalci podprejo uspešne in uresničljive raziskave v praksi (prim. Grom, 2023c) ter mreženje med raziskovalci in pedagoškimi praktiki za učinkovitejšo implementiranje novjših znanj v šolsko polje. Podobna opažanja in priporočila je posredovala tudi Evropska komisija (Evropska komisija, 2017), ki je opozorila na premajhno sodelovanje med raziskovalci in praktiki v korist prenosa sodobnega znanja v pedagoško prakso. Komisija je izpostavila, da izobraževalne organizacije in njihovi izvajalci, tj. ravnatelji in pedagoški delavci, prešibko zaznavajo potrebe po spremembah, ki vodijo k napredku na področju (bralne) pismenosti, ali pa namenoma odreka sodelovanje s strokovnjaki s teh področij.

Kot *izvajalcem* so odločevalne in organizacijske pravice udeležanja smernic dodeljene ravnateljem vrtcev in šol, ki vplivajo na izbor izobraževanj ter način in obseg sodelovanja z zunanjimi strokovnjaki. S svojim načinom vodenja nosijo ključno odgovornost pri podpiranju postavljenih smernic, ki jih uresničujejo pedagoški delavci, pri čemer njihova podpora sodelovanja s strokovnjaki (Evropska komisija, 2017) bistveno vpliva na dosežke učencev. Ravnatelji so lahko pobudniki sprememb, uravnavajo proces novih pristopov, so zgled pedagoškim prizadevanjem, motivirajo kolektiv, zagotavljajo izobraževanja, finančno podpirajo projekte ter spremljajo in evalvirajo opravljeno pedagoško delo (prim. ravnateljice Elise Brown, <https://razvijanje-pismenosti.si/aktualne-novice/podpora-ravnateljev-pri-razvijanju-pismenosti/>). Zgleden slovenski primer udeležanja smernic *Nacionalne strategije BP*, kjer odgovornost za sodelovanje tkejo strokovnjaki in pedagoški praktiki, je Osnovna šola Dragomelj, ki je na pobudo učiteljic, svetovalne službe in ravnateljice zavzeto pristopila k strokovnemu izobraževanju, aplikativno udeležila novo pedagoško prakso z Modelom IMO-1 (Grom, 2023c) ter evalvirala pedagoško delo in dosežke učencev. Izvajani model pedagoške prakse, ki ga imenujemo Model IMO-1, se nanaša na dvig začetnega branja in pisanja učencev prvega razreda

osnovne šole. Ti prva dva meseca z ustreznim metodološkim in didaktičnim pristopom urijo predopismenjevalne spretnosti, nato se v strnjeni obliki opismenijo z integrativno metodo, temu pa sledi utrjevanje branja in pisanja do konca šolskega leta, da usvojeno znanje postane avtomatizirano. Strnjeno opismenjevanje se kaže kot učinkovitejši pristop prvošolcev na področju razvijanja začetne pismenosti (Grom, 2023c; Sunde in drugi, 2020), pri čemer zasnovani metodološki pristop prispeva k višjim bralno-pisalnimi dosežkom (Grom, 2023a). Predstavljeni način mrežnega sodelovanja med strokovnjaki in pedagoškimi praktiki izkazuje sledenje najnovejšim nacionalnim in mednarodnim smernicam na področju razvijanja (bralne) pismenosti in izvajalcem nudi priložnost za poklicni razvoj. Takšno uvajanje sprememb temelji na dokazih temelječih praks in izraža pristop, ki je osredotočen na učenca z njegovo pravico do kakovostnega izobraževanja. Izkazan strokovni angažma odraža odgovorno sodelovanje vseh vpetih akterjev ter kaže na smotrnost mreženja deležnikov (Grom, 2021), ki se zavedajo pomena visoko razvite pismenosti in udejanjanja začrtanih smernic *Nacionalne strategije BP*.

Nacionalna strategija BP izpostavlja pravico mlajših *uporabnikov* do pridobivanja (bralne) pismenosti, vezano na razvijanje bralne kulture, načrtno in sistematično razvijanje predbralnih in predpisalnih spretnosti z didaktično podporo ter na družinsko pismenost, ki se pri otroku razvija s podporo staršev. Ti naj bi s svojo odgovornostjo otroku zagotavljali: (i) bogato knjižno okolje, (ii) skupno in redno obiskovanje knjižnic, kar oblikuje otrokovo bralno kulturo in njegov odnos do knjig, (iii) vsakodnevno branje otroku, s čimer vplivajo na »jezikovni, spoznavni, čustveni, socialni in kulturni razvoj« (Knaflič, 2012, str. 44) in spodbujajo govorne spretnosti ter širijo besedišče (Marjanovič Umek in drugi, 2020). Pri tem je pomembno opolnomočenje staršev, da bi se zavedali pomena skupnega branja z otrokom. V šolskem polju je bralna spretnost temeljnega pomena za pridobivanje znanja, zato je nujno izpostaviti odgovornost učenca kot zavezanost (*Osnutek predloga Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033*, 2024) do vsakodnevnega branja, saj gre za zahtevno kognitivno spretnost, ki se razvija z redno bralno izkušnjo (Dehaene, 2014). Spitzer, vodja Centra za nevroznanost in učenje v Ulmu, meni, da je učenje (tudi branje) humus za možgane, zato prispevki, ki opozarjajo, da otroci doma vedno manj berejo, vzbujajo skrb (prim. »Učenci doma manj berejo, učitelji pa nemočni«, <https://www.dnevnik.si/1042915855/slovenija/pisa-2018-bralne-kompetence-slovenskih-15letnikov-nadpovprecne>), a sovpadajo z upadajočimi raziskovalnimi rezultati o (bralni) pismenosti, kar pedagoške delavce nagonja k strokovnemu seznanjanju staršev o pomenu družinskega branja in njegovem vplivu na zgodnje pridobivanje pismenosti.

Sklep

Raziskava glede na zastavljeni cilj in opravljeno vsebinsko analizo kaže jasno začrtane smernice obeh strateških nacionalnih dokumentov na področju zgodnjega razvijanja (bralne) pismenosti. *Strategija razvoja Slovenije 2030* (2017) je v nadrejenem odnosu *Nacionalni strategiji za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030* (2019), a hkrati oba dokumenta nagovarjata vse deležnike k razvijanju (bralne) pismenosti, ki vpliva na pridobivanje znanja in spretnosti za kakovostno življenje in delo. Izpostavljata pomen kakovostnega izobraževanja s krepitvijo strokovne odličnosti in odgovornosti, kar udejanja pravice vsakega posameznika do razvite pismenosti. Dokumenta v definiciji izpostavljata bralno pismenost kot osnovo vsem ostalim pismenostim. Ta je v predšolskem obdobju opredeljena v okviru razvijanja (pred)bralnih in (pred)pisalnih spretnosti, v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju pa z opismenjevanjem ter razvijanjem bralnih spretnosti do faze bralnega razumevanja, ki ga učenci izkažejo z razmišljanjem o besedilu, z razumevanjem prebranega besedila in z uporabo enostavnih podatkov. Dodatno pedagoški delavci pri otrocih z vsakodnevnim branjem v zgodnjem obdobju razvijajo bralno kulturo, jih vključujejo v obiskovanje šolskih knjižnic in sorodnih dejavnosti, ki mlajše otroke vabijo k prebiranju in branju knjig. Pomen obeh dokumentov se nanaša na apel vsem deležnikom k povezovanju in sodelovanju s strokovnjaki, ki podpirajo učinkovite pedagoške prakse za dvig pismenosti, k doslednemu upoštevanju nacionalnih smernic ter k ukrepanju ob odstopanjih, ki se kažejo v nacionalnih preizkusih znanja ali v dosežkih mednarodnih raziskav. Predstavljeni primer pedagoške prakse z Modelom IMO-1 bi bilo smiselno implementirati v izobraževalno polje, saj uspešno vpliva na dvig pismenosti v zgodnejšem šolskem obdobju otrok v osnovni šoli.

Glede na zadnje dosežke slovenskih učencev in učenk na področju mednarodnih raziskav PIRLS 2021 in PISA 2022 se odpira vprašanje o deležnikih, ki smernicam obeh strateških dokumentov ne sledijo in ob nizkih rezultatih ne ukrepajo. Revizijsko poročilo *Uresničevanje Strategije razvoja Slovenije 2030* (2021) zaradi delne učinkovitosti izpostavlja: (i) preučitev ustreznosti razvojnega načrtovanja, ki je urejeno zgolj v podzakonskem predpisu, ter (ii) preučitev možnosti, da bi bila *Strategija razvoja Slovenije 2030* (2017) predmet širšega konsenza in zaveza na ravni Državnega zbora Republike Slovenije. Dodatno je revizijsko poročilo *Bralna pismenost otrok v Republiki Sloveniji* (2020) zaradi delne učinkovitosti na področju načrtovanja in izvajanja aktivnosti za razvijanje bralne pismenosti otrok v Sloveniji podalo ključna priporočila za izboljšanje, in sicer: (i) krepitev ozaveščanja o pomenu bralne

pismenosti, (ii) opolnomočenje in zavezanost ravnateljev, vzgojiteljev, učiteljev in knjižničarjev za boljše razvijanje bralne pismenosti, (iii) prenos učinkovitih praks v izobraževalni sistem ter (iv) oblikovanje jasnih ciljev in kazalnikov, ki so usmerjeni v zviševanje ravni bralne pismenosti.

Še tako jasno in konkretno oblikovane smernice v nacionalnih strateških dokumentih same po sebi ne bodo prispevale k dvigu pismenosti, če ne bo vzpostavljena strokovna vez nacionalnih smernic z izobraževalnim poljem. Kljub temu da dokumenta nimata zaveze na državni ravni, bi visok nivo pismenosti moral biti pedagoški standard s strokovno zavezo. Nove smernice raziskovanja tako odpirajo vprašanje o prepoznavanju kakovostnih pedagoških praks ter njihovi sistemski podpori v izobraževalnem polju s strani snovalcev in izvajalcev.

Viri in literatura

- *Bralna pismenost otrok v Republiki Sloveniji*. (2020). Revizijsko poročilo. Računsko sodišče RS.
- Burcu, S., in Aktan Acar, E. (2013). The Phonological Awareness Scale of Early Childhood Period (PASECP) Development and Psychometric Features. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(4), 2209–2215.
- Dehaene, S. (2014). Reading in the Brain Revisited and Extended: Response to Comments. *Mind and Language*, 29(3), 320–335.
- Education 2030. (2023). *Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245656>
- Evropska komisija. (2017). *School development and excellent teaching for a great start in life. Brussels, 30. 5. 2017. COM (2017) 248 final*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0248&rid=1>
- Grom, K. (2021). Pomen mreženja pri razvijanju (pred)opismenjevalnih spretnosti. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 49(2), 5–17.
- Grom, K. (2023a). Razvijanje pismenosti kot ključne kompetence kakovostne šole. *Didakta*, 33(223), 52–56.
- Grom, K. (2023b). Ciljno ali stihjsko usmerjena strokovna prizadevanja vzgojiteljev in učiteljev na področju razvijanja in poučevanja (pred)opismenjevalnih spretnosti. V I. Ž. Žagar in A. Mlekuž (ur.), *Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju: izobraževanje učiteljic in učiteljev za raziskovalno učenje in poučevanje* (str. 31–33). 8. znanstvena konferenca. Zbornik povzetkov. Pedagoški inštitut.
- Grom, K. (2023c). Moč kakovostne šole v luči razvijanja pismenosti z uporabo integrativne metode. V K. Bizjak Mrzel (ur.), *Zaupamo v kakovostno šolo prihodnosti* (str. 109–121). 2. mednarodna konferenca. Osnovna šola Danile Kumar.
- Hanemann, U. (2022). *International Literacy Day and Prizes 2022: transforming literacy learning spaces*. UNESCO, 2022.
- Klemenčič, E. M., in Mirazchijski, P. V. (2023). *Mednarodna raziskava bralne pismenosti (IEA PIRLS 2021). Nacionalno poročilo – prvi rezultati*. Pedagoški inštitut.
- Knaflič, L. (2009). Družinska pismenost v predšolskem obdobju. V L. Knaflič in N. Bucik (ur.), *Branje za znanje in branje za zabavo* (str. 10–12). Priročnik za spodbujanje družinske pismenosti. Andragoški center Slovenije.
- Knaflič, L. (2012). O pomenu branja za otrokov razvoj. *Otrok in knjiga*, 39(84), 44–48.
- Kogut, B., in Ragin, C. (2006). Exploring complexity when diversity is limited: institutional complementarity in theories of rule of law and national systems revisited. *European management Review*, 3(1), 44–59.
- Kushki, A., in Nassaji, H. (2024). L2 Reading Assesment from a Sociokultural Theory Perspective: The contributions of Dynamic Assessment. Special Issue The Science of Second Language Reading: Ecological, Educational, Neurolinguistic, Psychological, and Sociocultural Perspectives. *Educations Science*, 14, 342.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., in Hacin Beyazoglu, K. (2020). *Zgodnja pismenost otrok. Razvoj, spremljanje in spodbujanje*. Založba Univerze v Ljubljani.
- *Nacionalna strategija za razvoj bralne pismenosti za obdobje 2019–2030*. (2019). Vlada Republike Slovenije.

- *Osnutek predloga Nacionalnega programa vzgoje in izobraževanja za obdobje 2023–2033.* (2024). Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. <https://www.gov.si/novice/2024-02-06-objavljen-je-osnutek-predloga-nacionalnega-programa-vzgoje-in-izobrazevanja-za-obdobje-2023-2033/>
- OZN. (2022). *About the 2022 UN Transforming Education Summit.* <https://www.un.org/en/transforming-education-summit/about>
- Pečjak, S. (2012). *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi.* Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- PIAAC 2016. (2016). *Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills / Slovenija.* <https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/10/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf>
- PISA 2022. (2023). V K. Šterman Ivančič in A. Mlekuž (ur.), *PISA 2022: Program mednarodne primerjave dosežkov učencev in učenk: nacionalno poročilo s primeri nalog iz matematike.* Pedagoški inštitut.
- *Poučevanje branja v Evropi: okoliščine, politike in prakse.* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Purcell-Gates, V., Duke, N., in Stouffer, J. (2016). Teaching literacy: Reading. V D. H. Gitomer in C. A. Bell (ur.), *Handbook of research on teaching* (str. 1217–1267). American Educational Research Association.
- Razfar, A., in Gutierrez, K. D. (2013). *Reconceptualizing early childhood literacy: The sociocultural influence and new directions in digital and hybrid mediation.* Handbook of Early Childhood literacy. SAGE Publications.
- Saksida, I. (2016). Skupaj razvijajmo bralno pismenost: očrt poti k dvigu ravni pismenosti na osnovni šoli – akcijska raziskava. V T. Devjak in I. Saksida (ur.), *Bralna pismenost kot izziv in odgovornost* (str. 143–162). Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika.* (2014). Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in avtorji (ur.). Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Smith, R., Snow, P., Serry, T., in Hammond, L. (2021). The Role of Background Knowledge in Reading Comprehension: A Critical Review. *Reading Psychology*, 42(3), 201–240.
- Sorvik, G. O., in Mork, S. M. (2015). Scientific literacy as social practice: Implications for reading and writing in science classrooms. *NorDiNa*, 11(3), 268–281.
- *Strategija razvoj Slovenije 2030.* (2017). T. Šooš in drugi (ur.). Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko.
- Sunde, K., Furnes, B., in Lundetræ, K. (2020). Does Introducing the Letters Faster Boots the Development of Children's Letter Knowledge, Word Reading and Spelling in the First Year of School? *Scientific Studies of Reading*, 24(2), 141–158.
- UNESCO. (2022). *The turning point: Why we must transform education now.* <https://www.unesco.org/en/articles/turning-point-why-we-must-transform-education-now>
- *Uresničevanje Strategije razvoja Slovenije 2030 in Agende za trajnostni razvoj do leta 2030.* (2021). Revizijsko poročilo. Računsko sodišče RS.
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju.* Pedagoška fakulteta. Univerza v Ljubljani.
- Žagar, I. Ž. (2023). *Izjava direktorja Pedagoškega inštituta ob letošnjih rezultatih mednarodnih raziskav znanja.* <https://www.pei.si/izjava-direktorja-pedagoskega-institut-ob-letosnjih-rezultatih-mednarodnih-raziskav-znanja/>